

Acuarelele lui George Matei Cantacuzino.

Addenda la un album retrospectiv,
cu o ...addenda documentară, semnată de Laura Guțanu

Dan STOICA

*Résumé: À Iași, le mois d'août plonge la ville dans une torpeur qui fut toujours un motif à reprendre dans la littérature : la tranquillité pesante de l'été jassiot... Ce n'est qu'apparence. Il se passe toujours des choses à Iași, et surtout dans le domaine de la culture. Cet été, par exemple, devant un public très nombreux et très intéressé, des noms de première grandeur de la critique d'art du pays mettaient au monde un bijou de l'art de l'édition et de l'imprimerie : l'album **Cent ans de beaux-arts à Iași**, concocté par Valentin Ciucă et sorti par les soins de la maison d'édition **ART XXI**, à l'imprimerie **Printco**. Comme tout regard retrospectif sur un siècle de beaux-arts ne peut que se résumer à une sélection, l'album du critique d'art Valentin Ciucă laisse de côté certains noms de tous ceux qui ont marqué le XXe siècle dans les arts plastiques de Iași. De tous ces noms, un seul me tenait au coeur: celui de Georges Mathieu Cantacuzène. J'ai décidé alors d'en faire un addenda. Le voici!*

(Cantacuzino, G. M.; acuarele; album de artă; Ciucă, Valentin; ART XXI; Printco; Iași; arte frumoase/sec. XX; B.C.U. Iași; Biblioteca Națională a României; donații)

În introducerea la cartea sa, *Cyberculture*, Pierre Lévy pune în discuție un nou tip de universal, universalul netotalizant, cel care dă o șansă la existență tuturor totalităților, cu condiția ca niciuna dintre ele să nu aibă pretenția universalului. Exemplul pe care-l folosește P. Lévy pentru a arăta limitele totalității universale este cel al Arcei lui Noe. Autorul invocă pleacă de la un verset din Biblie : „Fură șterși de pe fața Pământului. Nu rămaseră decât Noe și cei care erau cu el în arcă” (Gen. 7-23). Și comentează, mai departe: [...]Niște voci au tăcut pentru totdeauna. Ele nu vor mai provoca nici ecouri, nici răspunsuri »¹.

Preambulul – prea grav pentru ceea ce urmează a fi adus în discuție, dar prea frumos pentru a scăpa, eu, de tentația de a-l scrie – îmi folosește mai mult ca justificare la sentimentul că poți face o *addenda* la orice fel de totalizare, chiar și la un album de artă care-și propune să conțină artele frumoase așa cum s-au manifestat ele la Iași, în secolul al XX-lea. În principiu, *addenda* îi revine tot autorului s-o facă. Încalc, cu bună știință, și acest principiu.

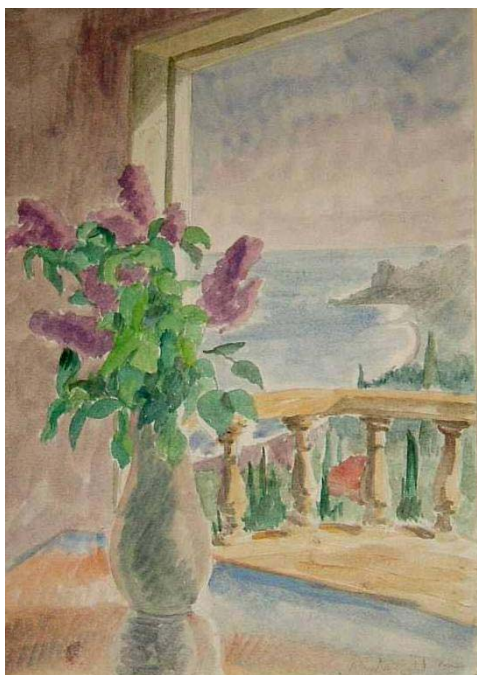
¹ Pierre Lévy, *Cyberculture*, Paris, Odile Jacob, 1997, pp. 15-16

Voi încerca, deci, o completare a demersului lui Valentin Ciucă, de trecere în revistă a celor mai reprezentative realizări din domeniul artelor frumoase din Iași secolului trecut. O fac nu de teama că personajul despre care vreau să scriu ar fi fost făcut să dispară prin simpla opțiune a Dlui Ciucă de a nu-l include în albumul său. Luînd drept bază o remarcă făcută cîndva de Eugen Coșeriu, care zicea că opera devine operă din momentul în care fecundează tradiția culturală, pot spune că opera lui G. M. Cantacuzino **este** operă. Demersul meu este mai mult legat de o opțiune intelectuală (nu pot considera secolul XX din artele frumoase ieșene fără aportul lui George Matei Cantacuzino) și de o poziție subiectivă : mă fascinează Cantacuzinii.

Așadar, George Matei Cantacuzino.

Renascentist, cum îl descrie un alt distins cărturar din familia lui. Cu o existență zbuciumată – cum șade bine unui Cantacuzin –, dar scurtă, încheiată la Iași, la 1 noiembrie 1960, după ce se remarcase și ca pictor al urbei noastre, și ca arhitect. Nu intru în amănunte biografice, pentru că se poate citi ceva despre existența lui G. M. Cantacuzino în pagina de web a Facultății de Arhitectură din Iași², care-i poartă numele (cinste lor !), și mai știu că Jean Michel Cantacuzène, de la Paris, pregătește un studiu detaliat asupra vieții și operei sale.

Vreau doar să semnalez opera din sfera artelor frumoase din Iași secolului al XX-lea a lui George Matei Cantacuzino, salutînd totodată întreprinderea criticului de artă Valentin Ciucă. Aceasta din urmă este – așa cum au remarcat toți vorbitorii la lansarea albumului – o „carte eveniment”, o realizare cum încă n-am întîlnit pe la noi. În afară de

idee – în sine, extraordinar de bună și de bine venită – și de meritul de a fi concentrat, în limitele unei cărți, curente, școli, lideri, singuratici, pe scurt, „un secol de arte frumoase la Iași”, Valentin Ciucă are și meritul de a fi obținut susținerea unei edituri (**Art XXI**) care să se poată măsura cu anvergura proiectului său și de a fi optat pentru serviciile unei tipografii (**Printco**) ce a demonstrat că perfecțiunea în arta imprimării poate fi atinsă. Fatalmente, făcînd o selecție, autorul albumului a eliminat unele nume. Dintre cei lăsați deoparte, m-a interesat, acum, G. M. Cantacuzino. Poate și pentru că s-a întîmplat ca două din marile biblioteci ale țării (Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași și Biblioteca Națională) să dețină acuarelele ale arhitectului-pictor-profesor-scriitor, primite ca donații: prima bibliotecă, chiar din mîna acestuia³, a doua, din partea copiilor săi, veniți pentru scurt timp de la Londra, în vara acestui an. Colegilor de

la BN, le mulțumesc încă o dată pentru amabilitatea de a fi pus la dispoziția revistei noastre reproduceri fotografice ale acuarelelor din *Donația G. M. Cantacuzino*.

² <http://www.ce.tuiasi.ro/~arhitect/cantacuzino.html>

³ Chestiune aflată în discuție și pe care o las în grija celor care au stăruit mai atent asupra documentelor referitoare la George Matei Cantacuzino (vezi aici, în continuare, textul semnat de Laura Guțanu).

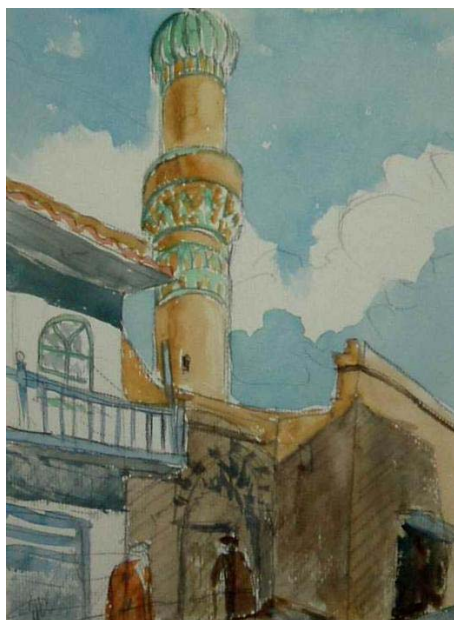
A D D E N D A
Documente G.M. Cantacuzino în fondurile
Bibliotecii Centrale Universitare din Iași

Celor care iubesc opera lui G. M. Cantacuzino le este cunoscută dragostea arhitectului pentru Moldova copilăriei sale, pentru Iași. Ieșit din închisoarea în care fusese închis fără vină, asemenea multor oameni ai generației sale, după câțiva ani (1954-1956) în care cataloghează vechile monumente și lăcașurile de artă românești, angajat de Monumentele istorice, G. M. Cantacuzino începe să lucreze, în 1957, pentru Mitropolia din Iași. Plănuia să facă, pe lângă corpurile de clădire din fața Mitropoliei, o esplanadă pînă pe malurile Bahluiului. Autorul ediției din 1977 a cărții *Izvoare și popasuri*, Adrian Anghelescu, redă în prefața lui, la p. 7, un fragment dintr-o scrisoare a lui G. M. Cantacuzino către Oscar Han :

„Îmi permit a vă trimite un fragment din ansamblul arhitectural pe care-l ridic la capătul terasei naturale a Iașului în fața văii Bahluiului. Construiesc două corpuri de clădire (...) În spațiul dintre aceste corpuri simetric dispuse se vor dezvolta scări, fîntîni și terase care vor forma cu acest monument un vast ansamblu”.

N-a apucat să-și finalizeze proiectul. A murit la 1 noiembrie 1960, la 61 ani. Se odihnește în cimitirul Eternitatea din Iași, aproape de junimistul Vasile Burlă și de Garabet Ibrăileanu.

Cu cîteva săptămîni înaintea morții facea o donație Bibliotecii, după cum arată scrisoarea adresată directorului Grigore Botez.

Iași, 19. IX. 1960

Mult stimat Doamne Profesor,

Prin buna voința Doamnei Seulescu vă trimet prima rată a promisiunilor mele: albumul palatului Băncii Chrissovelloni care a fost, precum veți vedea, editat în condițiuni bune. Sper că va putea lua loc în mod onorabil în colecția cărților de artă a bibliotecii. Voi căuta a găsi la anticari celălalt album tipărit de acelaș editor: les petits édifices roumains. În ceea ce privește seria de acuarele și schițe din Iași și Moldova, n-am izbutit să fac cuvenita selecție. De oarece am fost la București numai în treacăt și în mare grabă. Vă promit însă că în cursul acestei toamne o voi face și pe aceasta.

Cînd ne vizitați șantierul? Sunt multe lucruri noi de văzut pe aici. Din cauza șantierului, n-am putut veni personal astăzi, în cursul dimineții. Va rog a mă scuza. Deci pe curînd sper.

Al D-voastră,
G.M. Cantacuzino

Scrisoarea a fost redată în facsimil de către Lăcrămioara Chihăia (“99 de acuarele de G. M. Cantacuzino în colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare din Iași”, în *BIBLOS*, 5/1997, p. 8-10).

În căutarile mele de la începutul anilor '90, privitoare la fermecătoarea personalitate care a fost G. M. Cantacuzino, găsisem în catalogul bibliotecii fișa albumului, la cota A VI-751, cu autorii Cantacuzène, G.-M. et Schmiedigen, Aug., *Palais de la banque Chrissoveloni, Bucarest*, Paris, Vincent, Fréal et Co., 1929, 12 p. , 64 planșe, 34x24 cm. Pe fișă mai sunt trecute cota, A 3254, și inițialele catalogatorului, Mh (Aurora Mihăilescu). În registrul inventar, albumul este înregistrat la data de 16 nov. 1960. La rubrica *Observații*, este notat „Pe verso copertei din față e lipită scrisoarea de donație a autorului din 19.IX.1960 către dir. Bibl.”. Cei care vor avea curiozitatea de a căuta albumul vor găsi acolo această scrisoare scrisă de o mână elegantă, ușor obosită.

În același catalog găsim fișa acuarelelor, semn că, om de cuvânt, arhitectul, bolnav, își găsisse timp pentru selecția promisă.

Delicatețea omului educat, pentru care cuvântul dat e sfânt.

Fișa de catalog arată că la cota A VI-807 vom găsi pe Cantacuzino, Gh. cu „Nouăzeci și nouă de acuarele originale”, s.l., s.a., 99 planșe, 35x27 cm. Fișa este semnată Gd (Nikos Gaidagis). Reluând căutarea în registrele inventar, am găsit la cota A 3888 înregistrarea acuarelelor, făcută la 12 feb. 1962, și specificația „Donația tov. Săulescu”. Toate acestea ne fac să ne gândim că acea Doamnă Seulescu, despre care pomenește G. M. Cantacuzino în scrisoarea de mai sus, a avut datoria de a împlini postum dorința arhitectului. Se vede că arhitectul a avut prietenii care au durat în timp, a fost un om iubit. Probabil că această doamnă nutrea aceleași bune sentimente pentru el, pentru memoria lui.

L-am descoperit pe G. M. Cantacuzino în 1977, când am cumpărat dintr-o librărie ieșeană cartea „Izvoare și popasuri”. M-am bucurat căutându-i urmele prin orașul mult iubit și am arătat și altora descoperirile mele, prieteni sau rude ale marelui om de cultură, care, nici ei, nu-l cunoscuseră vreodată altfel decât prin opera lui de tip renascentist. Sper ca și aceste informații să ajungă la cei ce-l iubesc.

Laura Guțanu

